

Lucia BUNACIU

MUREȘENII ȘI SPIRITUL DIDACTIC

Résumé: Iacob Mureșianu a été connu comme un remarquable journaliste (homme de presse), mais son désir d'élever le niveau culturel des roumains de Transylvanie l'a déterminé à se consacrer aussi à l'enseignement.

Il est arrivé à Brașov après avoir fini ses études supérieures à Blaj, étant nommé professeur de latin au Lycée latin-allemand, le doyen duquel est devenu après quelques années, jusqu'à sa retraite. Ici, son intérêt, sa préoccupation de premier rang était l'instruction des élèves roumains, qui suivaient ses cours auprès de leurs collègues allemands ou hongrois. Il faut dire qu'en ce temps-là les lycées de langue roumaine n'existaient pas.

Parmi ces élèves roumains, plusieurs sont devenus des personnalités qui ont réussi à servir leur peuple, avec le même dévouement que leur maître.

Étant aussi un pédagogue accompli, Iacob Mureșianu a élaboré des programmes d'études pour fonder une école supérieure d'agronomie, car l'agriculture était très importante comme occupation de ses semblables. Un autre projet aussi était une Académie de Droit, car les roumains avaient besoin des juristes pour défendre leurs causes. Hélas, ces importants projets ont restés sans achèvement, pour manque d'argent.

De ses enfants seulement celui qui portait son nom, Iacob, a suivi la voie didactique et devient, après de sérieuses études, professeur de musique et compositeur.

Bien que, après avoir terminé le Conservatoire de Leipzig, on lui a offert une chaire pour rester là, il y renonce et revient dans sa chère patrie où il va occuper, à tour de rôle, la chaire de musique aux lycées de Brașov, Năsăud, et ensuite dans les prestigieuses écoles de Blaj, où il a resté toute sa vie.

Ici, il a accordé une attention spéciale à ses élèves doués pour la musique, même en dehors du programme scolaire. Ainsi, l'un de ses élèves, le compositeur Tiberiu Brediceanu, disait, en parlant de son professeur Iacob Mureșianu, dans une conférence de 1926: *«Il s'est occupé de ses élèves de telle manière que l'un sur deux connaissait un instrument musical et tous les compositeurs de la génération qui lui a suivi ont été ses élèves»*.

La femme de Iacob Mureșianu, Otilia, a activé comme maîtresse de piano au Conservatoire de musique de Cluj, ville où elle et ses enfants ont déménagé de Blaj, après la mort de son mari.

Leurs fils, Iuliu Mureșianu, a fait ses études, tout comme son père, au Conservatoire de musique de Leipzig, et ensuite s'est dédié lui aussi à une carrière didactique, en tant que professeur dans divers lycées et, en 1945, il a été nommé au Conservatoire de Cluj.

Florica Mureșianu, mariée avec le commandeur Eugen Pârvulescu, a travaillé elle aussi dans l'enseignement, aux lycées de Sibiu, Turda, Cluj et Brașov, comme professeur de langues étrangères. La génération suivante – moi, mon frère, nos cousins – a de même travaillé dans cette noble profession, aussi longtemps que la loi communiste de 1948 nous a permis.

D'autres membres de la famille Mureșianu, que je vais nommer ci-dessous, ont été aussi des professeurs:

– Andrei Bârseanu, au Lycée «Andrei Șaguna» de Brașov et auteur de la célèbre monographie *Histoire des écoles centrales roumaines de Brașov*.

– Traian Ionașcu, professeur de droit international à l'Université de Bucarest et à d'autres universités du monde entier.

– Aurelian Ionașcu, son frère, Doyen de la Faculté de droit de l'Université de Cluj, où il était professeur de droit civil. Il a tenu de pareils cours à l'Université de Tokyo.

– Veturia Mureșianu, maîtresse de piano au Conservatoire de Brașov.
 – Ștefan Nicolau, un des plus importants médecins de l'Université de Bucarest, invité en tant que professeur dans diverses capitales européennes.
 L'école, si nécessaire pour former une vraie culture, a été l'institution la plus aimée et soutenue par ceux qui ont fait partie de la famille Mureșianu; tous peuvent être un exemple comme maîtres d'écoles dévoués, pendant deux siècles déjà, de notre patrie.

În Transilvania, românii au reprezentat dintotdeauna etnia majoritară. Numai că stăpânitorii acestui binecuvântat ținut, dându-și seama de pericolul reprezentat de numărul covârșitor al acestor localnici așezați aici de veacuri, cu mult înainte de venirea lor, au folosit toate mijloacele ca românii să rămână o pătură oprimată, la îndemâna asupritorilor.

Desigur că, în primul rând, i-au ținut departe de învățătură și proprietate căci, datorită acestora, ar fi avut posibilitatea unei afirmări, atât ca autohtoni, cât și ca număr, depășindu-i. Situația atât de nefericită de-a lungul timpurilor a fost remediată datorită unor români luminați, interesați și iubitori de învățătură, care s-au pus cu devotament în slujba neamului lor.

Printre acești cărturari se numără și cei proveniți din familia mea: Mureșenii.

Au iubit școala și au urmat studii înalte, fie la instituțiile de cultură apusene, fie în cele ale Blajului – Roma Mică, așa cum i-a spus Eminescu –, cu profesori de mare calitate. De ar fi doar să numesc pe marele filolog Timotei Cipariu sau pe istoricul Simion Bărnuțiu, al căror elev îndrăgit și apreciat a fost Iacob Mureșianu, care i-au descoperit și încurajat deosebita-i înzestrare pentru învățătură. De la Cipariu a deprins acesta dragostea pentru limbile clasice – în special latina –, dar și pe cele moderne, pentru însușirea cărora avea un talent ieșit din comun. Celălalt dascăl al său, Bărnuțiu, l-a îndreptat spre studiul istoriei neamului său, făcându-l să fie nespus de mândru de originea sa romană (latină), superioară originilor tuturor celorlaltelor etnii din Transilvania.

La venirea lui Iacob Mureșianu la Brașov, românii de aici nu aveau un liceu în limba lor, fiind nevoiți, după terminarea școlilor primare, să se înscrie, pentru a-și continua învățătura, la liceele de limbă germană sau maghiară.

Învățătorii din satele Țării Bârsei, sate locuite în majoritate de români, își trimiteau elevii cei mai dotați la școlile brașovene, lucru care cerea de la părinții elevilor mari sacrificii. Aceștia, odată cu plecarea fiilor la învățătură, pierdeau brațe de muncă, atât de necesare în agricultura cu care se ocupau și, de asemenea, sume de bani importante pentru ei, necesare pentru acoperirea taxelor școlare și întreținerea copiilor la oraș.

Aceasta e vremea când Iacob Mureșianu este chemat de la Blaj pentru a ocupa catedra de profesor de latină la Liceul latino-german din Brașov, frecventat și de mulți copii români. Va ajunge directorul liceului pentru mulți ani¹, până se va pensiona.

Tot la acest liceu a fost profesor, scurt timp, și vărul său, venit tot de la Blaj, Andrei Mureșanu. Acesta va preda și la Școala comercială înființată de Barițiu, iar apoi va renunța la profesorat, devenind translator oficial și redactor al „Foii pentru minte, inimă și literatură”, suplimentul literar al „Gazetei Transilvaniei”, ziarul lui Iacob Mureșianu.

Ca tânăr cadru didactic, profesorul Mureșianu s-a ocupat în mod deosebit de elevii români ce urmau la acest liceu.

În lucrarea sa *Protopopul Bartolomeu Baiulescu*, profesorul Candid Mușlea citează ca elevi ai liceului condus de Iacob Mureșianu, în afara lui Baiulescu și a vărului său Alduleanu, pe Ioan Pușcaș

¹ A lăsat o monografie în limba germană a liceului pe care l-a condus, intitulată *Erstes Program des röm. kath. Gymnasium zu Kronstadt*.

din Bran, Ioan Comșa, Andrei Dan, Bartolomeu Tipei, frații Bartolomeu și Ioan Meșianu, și mulți alții care au studiat aici.

Iacob Mureșianu nu le-a fost doar profesor la liceu, ci și gazdă, căci îi adăpostea în casa lui – muzeul de astăzi – ca într-un adevărat internat, pregătindu-i prin ore suplimentare pentru a fi la nivelul și chiar a întrece la învățătură pe colegii lor nemți sau unguri, cu mult mai mari posibilități materiale în familiile lor înstărite și uneori mult mai educate.

Această datorie, pe care Iacob Mureșianu considera că o are, așa cum a fost învățat de profesorii săi, și-a făcut-o toată viața sa.

Iată ce scrie, în 1908, Ștefan Iosif, fost director al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov (1878-1889), în volumul jubiliar al „Gazetei Transilvaniei”: *„Doritor de a învăța să scriu românește în limba și stilul de atunci, despre care abia aveam ceva noțiuni mai mult sau mai puțin clare, căci crescuseră de mic în școlile ungurești, după vechiul sistem, știam ce-i drept limba bisericească, în care eram instruit cu prisosință de părintele meu, dar limba literară îmi era aproape străină, doritor zic a ști românește mă atașai, când cu râvnă, când cu mai puțin zel, lângă d-l profesor pe atunci și redactor al «Gazetei». Și ce să vezi! Încetul cu încetul devenii scriitorul după dictat al redactorului. De multe ori ne trezeam că sună două până la trei oare după miezul nopții și noi ne găseam tot la masa de scris. Mărturisesc că nu-mi pare rău de osteneala pusă în serviciul «Gazetei» căci băiat de 18 ani m-am deprins bine a cugeta și a scrie românește. Și asta o datorez neuitatului meu principal. Dar nu numai acest avantaj al dezvoltării mele datorez fericitului Iacob Mureșianu, ci întreaga ființă mea în cugetare și simțire luă o direcție nouă, aș putea zice radicală românească”.*

Ca pedagog și profesor desăvârșit ce era, Iacob Mureșianu s-a ocupat și a realizat programe școlare de mare valoare. Casa lui era locul de întâlnire al celor ce se zbuciumau cum să întemeieze la Brașov o școală superioară românească, el fiind cel mai indicat și priceput pentru a-i sfătui. Voi cita doar câțiva dintre acești frunțași români ce se bazau pe cunoștințele sale: G. Barițiu, Gh. Munteanu, S. Emilian, V. Oroianu, I. Popazu, I. Maiorescu.

Tot Iacob Mureșianu a fost acela care a alcătuit planul și programul necesar unei școli superioare de agronomie, prin aceasta asigurându-se o activitate de înalt profesionalism în agricultură, ocupație de bază a românilor, precum și, mai apoi, și a unei școli juridice, „Academia Românească de Drepturi”, considerând-o necesară societății românești. Din păcate, acestea au rămas doar în faza de proiecte, deși a găsit sprijinitori entuziaști, dar nu și ajutoare materiale.

În ceea ce privește înființarea gimnaziului român, Iacob Mureșianu a fost unul care a susținut ca pe o cauză sfântă acest deziderat, contribuind prin articole în ziarul său, prin donații și el a fost acela care, la punerea pietrei fundamentale, a declamat în genunchi o *Odă*, în limba latină, compusă de el, pentru această festivitate.

Ca profesor de limba latină, nu doar a predat această limbă de origine a celei române, ci a introdus scrierea cu alfabetul latin, înlocuindu-l pe cel chirilic, pe care-l socotea străin neamului său.

Mă voi opri aici, căci mai sunt mulți membri ai familiei mele pentru care profesoratul a fost o profesiune de credință, dar am scris atât de mult despre Iacob Mureșianu ca pedagog pentru că el a fost acela care, în vremurile vitrege pe care le-a trăit, a activat și a folosit cel mai mult conaționalilor săi și în domeniul didactic.

Dintre copiii săi, doar unul a urmat această cale a profesoratului și acesta a fost compozitorul Iacob Mureșianu. Cu serioase studii muzicale făcute paralel cu liceul la Brașov, va pleca la Viena pentru a urma Politehnica, dar renunță după doi ani, se îndreaptă spre draga lui muzică, se înscrie la Conservatorul din Lipsca, unde se bucură de îndrumarea a renumiți profesori ai timpului (Jadassohn, Reineke, Rebling și alții). Acolo, la un concurs de compoziție, obține premiul „Mendelssohn-Bartholdy”, primul premiu pe piața muzicală internațională obținut de un român.

La terminarea studiilor i s-a oferit un post de profesor la Conservatorul din Lipsca, dar, crescut de un tată sever, care considera că fiii săi trebuie să-și pună toată știința dobândită și chiar viața în slujba neamului celui românesc, refuză tentanta ofertă și se întoarce acasă, la Brașov, unde ocupă postul de profesor de muzică la Liceul „Andrei Șaguna”, la înființarea căruia tatăl său a avut un rol preponderent.

Această scurtă perioadă brașoveană a fost benefică nu doar pentru școala unde a profesat, ci și pentru terminarea Oratoriului *Mănăstirea Argeșului*, operă de seamă din creația sa, pe libretul lui Vasile Alecsandri (citat din lucrarea despre Iacob Mureșianu de Mihai Gorbonov).

Ar mai fi de spus că, în perioada dintre renunțarea la studiile politehnice la Viena și începerea acelor muzicale la Lipsca, a lucrat tot ca profesor la Liceul grăniceresc din Năsăud, ținut natal al tatălui său.

După activitatea brașoveană, va pleca la Blaj, fiind numit ca profesor de muzică la prestigioasele școli de acolo.

Pianist virtuoz, muzicolog avizat, dirijor de cor și orchestră, cu moștenirea de pedagog desăvârșit de la tatăl, precum și dispus să facă orice sacrificiu – avea o constituție destul de plăpândă –, a reușit de-a lungul anilor să pregătească pentru muzica noastră valori atât în compoziție, cât și în execuție, elevii săi reprezentând pleiada de frunte a muzicienilor noștri. Voi numi pe Tiberiu Brediceanu, Leonida Domide, Iuliu Mureșianu, Celestin Cherebețiu, Romul Milea, Guilelm Șorban și câți alții au fost formați și s-au bucurat de îndrumarea sa.

Dintre copiii săi, nu doar Iuliu s-a bucurat de darul său didactic, ci și Lucia și Sevestia, ambele strălucite pianiste.

Ca dascăl în școlile blăjene, Iacob Mureșianu nu s-a mărginit a preda doar disciplinele muzicale prevăzute în programa analitică, ci, cu talentul și auzul absolut pe care le avea, își instruia elevii în execuția la diverse instrumente, nu doar la pian. Elevul său, Tiberiu Brediceanu, în conferința ținută în 1926, la Chișinău, spunea: „*În Blaj, în timpul cât trăia el, tot al doilea student știa să cânte la un instrument muzical și nu e numai o simplă întâmplare, că aproape toți compozitorii generației ce-l urmează au fost elevii săi*”.

Tot datorită spiritului său didactic va tipări, cu mari sacrificii materiale, revista „Musa Română”, care a reprezentat un instrument cultural de mare valoare în instruirea societății iubitoare de muzică, amatori sau profesioniști. A fost prima revistă de gen din Transilvania și valoarea ei e recunoscută până astăzi.

Personalitatea lui Iacob Mureșianu, în toate domeniile în care a activat, este din cele excepționale. M-am mărginit a-l prezenta, în cele scrise, doar ca profesor dăruit meseriei sale.

Înainte de a trece mai departe, țin să o amintesc aici și pe Otilia, n. Băndușianu, fiica unui renumit avocat din Blaj, care s-a căsătorit foarte tânără – la doar 18 ani – cu Iacob Mureșianu. A fost o bună pianistă cu studii la Viena, pe care soțul ei a continuat s-o perfecționeze pe acest plan. Astfel, a ajuns o desăvârșită profesoară de pian și, după decesul soțului ei, la recomandarea bunului prieten și rude (prin alianță) a Mureșenilor, Gheorghe Dima – cel care a înființat Conservatorul de muzică din Cluj, care-i poartă numele –, a fost angajată aici, unde a funcționat ca profesoară de pian până la pensionare.

Voi trece acum la un alt urmaș, profesorul Iuliu Mureșianu, compozitor și el, fiul lui Iacob Mureșianu.

Talentul moștenit de la părinții săi, cultivat acasă și în anii școlari de la Blaj, l-a condus să urmeze studii muzicale superioare la Universitatea din Torino, la cea din București și Cluj, și apoi la Lipsca, unde se perfecționează cu profesorul Otto Wittenbecher, cu renumitul Graener la armonie și contrapunct, iar la vioară și dirijat, cu David Holm. Pe lângă toate acestea, era și un foarte bun pianist.

Întors în țară, va adopta și el cariera didactică, funcționând ca profesor de muzică la Blaj, acolo unde lucrase și tatăl său.

Ca profesor, a colindat un număr de orașe transilvane: Odorhei, Dumbrăveni, Turda, pregătindu-și elevii cu care a înființat ansambluri corale, chiar și o orchestră simfonică (pe care a numit-o „Iacob Mureșianu”), și care, ca dirijor, a repercutat nenumărate succese.

A fost numit apoi ca profesor al unui liceu de băieți din Cluj, dar, în 1940, în urma odiosului Dictat de la Viena, se va refugia la Blaj, preluând catedra de muzică de aici.

Se reîntoarce în 1945 la Cluj, unde va profesa la Conservatorul maghiar, asigurând catedra de teorie și solfegii. După comasarea celor două Conservatoare de muzică din localitate, român și maghiar, își continuă activitatea la Conservatorul „Gheorghe Dima”, acolo unde și mama lui a fost profesoară. Aici va funcționa până la finele scurtei sale vieți, ce se curmă în 1956.

Iuliu Mureșianu a compus un număr important de lucrări vocale și instrumentale, chiar de foarte tânăr, dar totodată a fost un pedagog desăvârșit, ocupându-se cu o totală dăruire de elevii săi, care-l îndrăgeau și admirau nespul, cuceriri de umor și firea sa veselă și apropiată.

Florica Mureșianu, căsătorită cu comandorul de aviație Eugen Pârvulescu, fiica cea mai mică a lui Iacob Mureșianu și sora lui Iuliu Mureșianu, a fost profesoară de franceză, italiană și română, și a făcut studii la Facultatea de Litere a Universității clujene, cursuri de perfecționare la Dijon, în Franța, și la Roma, în Italia. A profestat la liceele din Sibiu, Turda, Cluj și Brașov. Aici, după reforma comunistă a învățământului, când limbile străine – în afară de rusă – au fost eliminate din programa școlară, și-a pierdut catedra de franceză de la Liceul „Meșotă” și a fost numită la o școală generală – originea ei socială considerată de comuniști incompatibilă cu predarea la un liceu –, unde a predat limba română până la pensionare.

Dintre cei care reprezintă generația următoare, mulți au urmat calea didactică, pe timp mai lung sau mai scurt, căci vremurile de după război au adus comunismul, care a răsturnat și ordinea din învățământ. Voi nota doar succint pe acești urmași a lui Iacob Mureșianu.

Astfel, eu am făcut Seminarul pedagogic, pe lângă Academia Comercială, având astfel dreptul de a preda la Liceul Comercial, la Liceul „Meșotă” și la Liceul „Andrei Șaguna” până în anul 1948, când mai sus menționata reformă m-a eliminat din învățământ și am trecut cu munca în domeniul economiei.

Fratele meu, dr. Marcel Bene, ca medic la nou-înființatul Spital de Copii din Brașov – care ducea lipsă de asistente specializate –, a pus bazele și a condus o școală de surori, unde a fost profesor de anatomie, predând ani buni.

Mircea Gherman, vărul nostru, ca muzeograf și istoric, a predat și el în diferite școli brașovene, desigur istoria.

Lia Mureșianu, căsătorită cu doctorul Gaboreanu, fiica lui Iuliu Mureșianu, după absolvirea Conservatorului „Gheorghe Dima” din Cluj, a ocupat postul de profesoară la Liceul de Coregrafie din aceeași localitate.

Un urmaș al Elenei Mureșianu (fiică a lui Iacob Mureșianu – directorul Liceului latino-german – și căsătorită cu generalul Moise Groza), și-l numesc pe prof. dr. Doru Ioanițiu, fiul Liviei Groza, a funcționat la Catedra de endocrinologie a Facultății de Medicină din București și instruia la „Spitalul Parhon” pe cei ce se specializau în această nouă disciplină.

Să o numesc aici și pe Veturia Mureșianu, fiica unui văr al lui Iacob Mureșianu – dr. Iulius Mureșianu, medic la Iași –, care a fost profesoară de pian la Conservatorul din Brașov (înființat de Tiberiu Brediceanu).

În ce privește ramurile colaterale ale familiei Mureșianu, și dintre aceștia sunt multe nume sonore pe tărâmul pedagogic.

Andrei Bârseanu, soțul Catincăi Nicolau, verișoara Sevastiei Mureșianu, a fost profesor de limba și literatura română, istorie și geografie la școlile brașovene. Despre acestea a scris impozanta și importanta lui operă: *Istoria școlilor Centrale Române din Brașov* (1902).

Sora lui Iacob Mureșianu, Maria, căsătorită Lazăr, și rămasă la Rebrîșoara natală, a avut la rândul ei mai mulți copii, dintre care o fată s-a măritat cu profesorul Romulus Ion Ionașcu din Iași. Fiul acestora a fost decanul Facultății de Drept al primei universități din Principate, Academia Mihaileană din Iași, iar doi dintre fii, Traian și Aurelian, vor sluji de asemenea învățământul: Traian Ionașcu a fost profesor de drept internațional, o autoritate necontestată în materie, invitat pentru a ține cursuri la cele mai prestigioase universități din lume, iar Aurelian Ionașcu, profesor de Drept civil la Universitatea din Cluj, profesor invitat la Universitatea de Drept din Tokio și este, după 1940, numit Decan al facultății clujene.

Tot un profesor de mare prestigiu este și dr. Ștefan Nicolau, medic, președintele Academiei Române.

Dr. Joe Gherman, ginerele lui Iacob Mureșianu profesorul de la Blaj, cel căruia i se datorează înființarea Muzeului „Casa Mureșenilor”, a avut un frate dr. Dante Gherman, care ca tânăr a ocupat catedra de limba și literatura română la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, carieră la care a renunțat la plecarea lui la Arad unde a fost un strălucit avocat, căci în afară de Litere era licențiat și al Facultății de drept.

Am încercat, pe cât m-am priceput, ca prin cele scrise să evidențiez cât de puternică a fost dorința celor din familia mea, de a-și împărtăși cunoștințele, prin talentul lor pedagogic, elevilor lor. Astfel au format personalități de seamă, care la rândul lor au îmbogățit cultura noastră românească.

Școala atât de importantă pentru cultură, a fost instituția iubită și sprijinită de Mureșeni, ce pot fi luați ca exemple de dascăli devotați de-a lungul veacurilor.